

стандартів як дорадянського минулого, так і провідних світових освітянських зразків. Тим не менше можна припустити, що кваліфікаційна перевага депутатів Західного регіону країни була одним із чинників, який дозволив нав'язати Раді на початку 1990-х рр. певний дискурс. Депутати інших регіонів, навіть якщо формальна більшість із них („група 239”) не поділяли ідейних симпатій своїх національно орієнтованих колег, чи могли у своїй більшості бути здатними концептуально й аргументовано сформулювати протилежну позицію ?

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/DEPUTAT1/spisok1.htm>
2. Хавкина Л. Заочное обучение за рубежом / Л.Б. Хавкина // Высшая техническая школа. –

Декабрь 1934 . – № 4. – С. 107 -118.

3. Измайльская В. Заочное повышение квалификации ИТР / В.Измайльская // Высшая техническая школа. – Декабрь 1934. – № 4. – С. 35 -42.
4. Armstrong J. Tsarist and Soviet Elite Administrators / John A. Armstrong // Slavic Review. – Vol. 31, No. 1 (Mar., 1972). – pp. 1-28.
5. Волков С. О судьбе образованного сословия в России и перспективах его восстановления / С.В. Волков// Интеллигенция в условиях общественной нестабильности; [под ред. А. И. Студеникина]. – М.: Эдиториал УРСС, 1996. – С. 54 -70.
6. Stewart Ph. D. Political power in the Soviet Union; a study of decision-making in Stalingrad / Ph. D. Stewart – Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1968. – xvii, 227 p.

УДК 32.019.5

Полянська В.Ю.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МОДА ЯК ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ЕСТЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Розглядаються проблеми моди та модних феноменів у сфері політичної культури та політичної свідомості. Аналізується функціональна специфіка моди як феномена політичної культури та політичної естетики.

Ключові слова: політична мода, модний стандарт в політиці, політична культура, естетика політичних відносин, модна поведінка в політиці, політичні інститути

Полянская В.Ю.

МОДА КАК ПОЛИТИКО-КУЛЬТУРНЫЙ И ПОЛИТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

Рассматриваются проблемы моды и модных феноменов в сфере политической культуры и политического сознания. Анализируется функциональная специфика моды как феномена политической культуры и политической эстетики.

Ключевые слова: политическая мода, модный стандарт в политике, политическая культура, эстетика политических отношений, модное поведение в политике, политические институты

FASHION AS A POLITICAL-CULTURE AND POLITICAL-AESTHETICAL PHENOMENON

The problems of the fashion and fashion phenomena in the political culture and consequence sphere are conducted. The functional specific of the fashion as a political-culture and political-aesthetical phenomenon is researched.

Key words: political fashion, fashion standard in politics, political culture, aesthetic of the political relations, fashion behavior in politics, political institutes.

Проблеми політичної культури та політичної свідомості охоплюють широкий спектр явищ і процесів, які досліджуються комплексом наукових дисциплін та підходів до аналізу політики. Сучасний світ, що відрізняється динамічністю та багатоманітністю політичної реальності, вимагає глибокого осмислення саме межових концепцій, які знаходяться на перетині політичних та філософських, культурологічних, психологічних та інших дисциплін.

Феномен моди в політиці являє собою один із таких межових феноменів, глибоке дослідження якого має не лише суто евристичні функції щодо аналізу політичної реальності, а й дає можливості узагальнення та інтерпретації конкретних процесів та явищ політичної культури та політичної естетики на більш високому рівні абстракції. Зокрема це стосується феноменів інституційного та нормативного ізоморфізму, присутнього в сучасних політичних системах, процесів трансформації політичної культури, особливо в аспекті трансформації ціннісних, нормативних і поведінкових моделей цієї політичної культури, пов'язаних із наявністю модних циклів, і феномена конструювання модних циклів.

Отже, метою статті є розгляд моди як феномена політичної культури, що присутній в процесах формування та трансформації політико-ціннісних, нормативних структур і поведінкових моделей, а також феномена політичної естетики, який має характерні інтенції та політичні функції.

Аналізу різних аспектів моди як феномена соціальної та політичної реальності взагалі присвячені дослідження Д.Безнюка, Ж.Бодрійяра, О.Гофмана, В.Зомбарта, Г.Зіммеля, Т.Кузнецової, Г.Куц, Ю.Легенького, Г.Тарда, Л.Ткаченка, Е.Шейгал, Я.Щепанського та інших дослідників.

Політична культура – сукупність засвоєваних шляхом навчання зразків поведінки (behaviour patterns), що

характеризує управління та політику в даному суспільстві. Компонентами політичної культури зокрема є політичні установки, емоції, переконання, ціннісні орієнтації. В рамках політичної культури відбувається визначення та припис норм поведінки та „правил гри” в політичній діяльності. Політична культура являє собою систематизовані знання та досвід політичних відносин, діяльності, сприйняття, засвоєння та вживання системи політичних цінностей (наприклад, свобода, рівність, справедливість, права людини). Політична культура впливає та зумовлює процес формування механізмів регуляції політичної поведінки. У такому аспекті мода як механізм регуляції та саморегуляції соціальної поведінки, як індивідуальної, так і групової та масової, являє собою феномен політичної культури, який пов'язаний з політичними цінностями, нормами та політичною поведінкою.

До компонентів моди відносяться модні стандарти, модні цінності, модні об'єкти, модна поведінка [1, с.14]. Модні стандарти – це різновид культурних зразків, тобто певні способи та правила поведінки або дії, зафіксовані в культурі особливими засобами, відмінними від самої цієї поведінки та його біопсихічних елементів. До таких засобів відносяться методи та форми фіксації, збереження та передачі інформації, до якого відноситься і політичний досвід.

Модні стандарти реалізуються в модних об'єктах, тобто в певних матеріальних і нематеріальних об'єктах, що можуть символізувати або носити знакове відображення певного модного стандарту. Модні стандарти в політиці можуть мати вигляд моди на прихильність до певної політичної ідеології, способів політичної взаємодії на рівні політичних еліт і мас, способи організації політичного життя, включаючи політичні інститути, а також їх функціональні аспекти, зокрема політичні ритуали та навіть політичні тексти.

Стандарти або об’єкти стають модними, коли вони отримують модні значення, тобто виступають модними знаками, а саме – вказують на певні цінності, які в суспільстві або соціальних групах сприймаються як модні. У політичному вимірі модні стандарти залежать від домінуючої політичної культури та прийнятих світоглядних засад даного суспільства. Так модним у політичному сенсі можуть бути стандарти, які вважаються прогресивними або консервативними, державницькими, імперськими або космополітичними і т.д.

У модних стандартах мають місце також елементи естетичних суджень, які сприяють формуванню інтерпретацій політичної реальності та її предметів на індивідуальному, раціональному та ірраціональному, чуттєвому рівнях. Це формування як раціонально-логічних суджень відносно певного політичного явища, так і чуттєвих та емоційних елементів політичної свідомості. В якості модних стандартів можуть виступати філософські, соціальні, релігійні або політичні вчення, політичні ідеології. В якості культурних зразків можуть виступати політичні традиції, звичаї, стилі, норми, цінності тощо.

Відповідно, ідентифікація та актуалізація можливих стандартів реалізується в модній поведінці. Поведінка учасників моди – це поведінка, орієнтована на модні стандарти, цінності та об’єкти моди.

Мода є не інституційним регулятором, ціннісні начала в ній домінують над нормативними, а самоорганізаційні інтенції – над керованими. Мода дуже тісно пов’язана з економічними та політичними інститутами, але водночас є автономною від них. Політичні інститути визначають схожість і відмінності між суспільствами та політичними системами, актуалізуючи елементи певної політичної культури, а також визначають зміст зовнішніх цінностей моди. Значення модних стандартів, їх інтерпретація та реальний вплив залежать від того, на який інституційний ґрунт вони потраплять. Окрім формальних політичних інститутів, механізмами політичної поведінки є соціально-політичні рухи, які можуть відігравати ціннісно-нормативні функції та переплітатись з модою та політичними інститутами, використовуючи зовнішні символи, ритуали і т.д. Отже, моду можна визначити як специфічний процес, особливу форму соціальної регуляції та саморегуляції поведінки.

Модні стандарти поведінки можуть бути поведінковими актами, які наслідують певну модель або стереотип поведінки. Наприклад, стандарти поведінки політичної еліти, членів їхніх родин, державних службовців. У тому числі модна поведінка може включати прагнення носити одяг, що містить певну політичну символіку, відтворювати модель поведінки певних політичних візирів або героїв, модним може бути навіть членство в політичній партії. Політичний ритуал, зокрема, забезпечує включення особи в колективну політичну діяльність у процесі мобілізації та соціалізації, в рамках яких політичний ритуал забезпечує закріплення політичної стратифікації на соціально-психологічному рівні в морально-ціннісних настановах соціалізованого індивіда. Тобто політичний ритуал формує певні політичні установки та орієнтації, в тому числі виходячи з параметрів „модне-немодне”.

Дослідник моди О.Гофман зазначає, що мода може існувати лише у відкритих суспільствах. Закриті культури не сприймають моду та навіть переслідують модні прояви, оскільки там домінує звичай. І дійсно, в тоталітарних політичних культурах політичні інститути обслуговують світські культури, в яких здійснюється сакралізація свого народу та його „ворогів”, а самі режими є ворожими моді в її ювенальних проявах, оскільки все, що не вписується в культ вождів, вважається небезпечним та підозрілим. В той же час, навіть в тоталітарних політичних культурах мода як регулятор масової поведінки може вбудовуватись у політичні інститути. Так, наприклад, в часи після Жовтневої революції з’явилося багато проєктів приведення одягу у відповідність з новим соціальним ладом.

Мода як певна цілісність культурних інновацій і певний регулятор культури є спорідненою, наприклад, з традицією, звичаєм, смаком. У моді присутні нормативність, демократизм, елітарність, утилітарність, самодостатня естетична цінність. Це специфічна сфера буття також політичної культури, де функціонують свої системотворчі механізми, які являють собою і певні інваріанти культуротворчості в політиці. Щодо політичної сфери можна говорити про культуротворчу функцію моди як соціального, культурного та естетичного феномена, який характеризує водночас сутність і динаміку ціннісних орієнтацій у даній системі політичної та соціальної ієрархії. Водночас можна говорити про політичну моду, яка є похідною від моди

соціальної і має своїм об'єктом політичні інститути, політичні відносини, політичну поведінку, моделі політичного управління, моделі прийняття політичних рішень. У такому контексті політична мода проникає і стає сутнісним системоутворювальним елементом політичного ритуалу, політичної метафори, політичного символу.

Мода здатна фіксувати динаміку розвитку політичної системи і політичні зміни, політичні інновації, але тією ж мірою вона відбиває впорядкованість, лад, систему орієнтацій і цінностей політичної культури, а іншими словами – політичний порядок. Онтологічно сутністю моди в такому розумінні є єдність інновацій і впорядкованості. Мода може інтерпретуватись як підсистема політичних уподобань, потреб, підсистема рольової та репрезентативної функції політичних іміджів, феномен мистецтва прийняття рішень.

Модна зміна, тобто зміна у сфері модних стандартів та об'єктів, має два виміри: інноваційне та циклічне. А зміна стандартів та об'єктів являє собою процес модної інновації. З точки зору політичного, важливим є інновація за посередництвом запозичення, що сприяє поширенню певних політичних традицій і норм, політичних „правил гри”, а в кінцевому підсумку – і інституційному ізоморфізму та універсалізації політичних цінностей в світовому масштабі.

Модні цикли є двох типів. Перший вид модних циклів характеризує функціонування, розвиток і зміну модних стандартів, включення в них об'єктів („мод”) незалежно від масштабів та особливостей поширення кожного з них. До циклів відносяться відносно регулярні коливання та переходи від одного варіанта модного стандарту до іншого в певні періоди часу.

Другий вид циклів відносяться до поширення модних стандартів, прийняття їх учасниками моди.

Політичний стиль і політична мода є категоріями політичної естетики і розкриваються через синтез символічно-статусного та утилітарно-корисного. Політичний стиль виступає проявом політичної моди, стаючи посередником відносин людини до власної соціальної сфери. Мода у такому випадку естетизує вихідні принципи та мотиви дійсності, конкретизуючись у локальних формах проявів політичної стилістики (стилізації, стилю).

Зміни стилю – циклічні, неухильні та непередбачувані [2]. Існує певний порядок

обертання стилів. Відповідно до цього виділяють чотири періоди по відношенню до кожного зі стилів: осміяння, терпимість, бажаність, цінність. Дослідники модних циклів також зазначають, що моди можна прогнозувати на основі прогнозування потреб, способу життя, новітніх технологій і т.д. Наприклад, поширення високих технологій у сфері масових комунікацій спричинило появу прогнозів стосовно появи електронної демократії.

Окрім цього, моди можна конструювати, тобто створювати модний цикл з поширення модного стандарту, який має такі стадії, які можна пристосувати і для ринкової сфери:

- 1) відкриття потенційної моди;
- 2) її просування творцями або первинними споживачами;
- 3) присвоєння назви (labelling);
- 4) поширення;
- 5) втрата винятковості;
- 6) зникнення внаслідок заміни [3, с.499-503].

Масовість сприяла виникненню та утвердженню таких цінностей моди, як сучасність та універсальність. Модні стандарти надходять безпосередньо від події або лідера, а самі вони слугують для натовпу, згуртовуючи його. У натовпі важливе значення має взаємне стимулювання на зразок ритуалу.

Естетосфера моди локалізується на межі культурних регулятивів, є постійною експериментальною перевіркою межі дозволеного [4, с.89-104]. Системоутворювальною функцією моди щодо культури є перманентна ювеналізація суб'єктів моди. Феномен ювенальності у культурологічному вимірі виявляється як архаїзація у дискурсі моди ідеалів і нормативних констант. Ідеал за сутністю мінливий, але звернення до нього іманентно соціальному виміру культури. Мода специфічно здатна оновлювати ідеал, іноді занурюючи його у більш архаїчний, більш глибинний шар культури, який пов'язується з більшою стабільністю та упорядкованістю. Оновлення ідеалу, соціального, морального, національного в рамках певної символічної політики – це специфічна функція політичної моди. Ідеал у світі моди неможливо звести до бажаного зразка, це більшою мірою є соціально-естетичний вимір одвічного (надцінного в культурі). Ідеал в символічній політиці відтворюється в формі символів, ритуалів, які експлуатують та „оживлюють” у сучасному контексті архаїчні смисли, прасимволи, архетипи, які самі по собі є

цінними та легітимними в силу свого походження.

Приклади реалізації ідеалу моди можна знайти у давніх цивілізаціях, де ідеал реалізується в рамках ритуалу (ідеації). Ідеал моди втілює в суспільному розгортанні певного порядку, ієрархії, змісту владних відносин, норм, цінностей. Виділяють певну типологію ідеалів моди в культурі, яка охоплюється ідеалом-ідеацією, що притаманний давнім цивілізаціям, ідеалом-ейдосом (античність), ідеалом-синергією (середньовіччя), ідеалом-картиною, видом (Відродження), ідеалом-стильовою парадигмою, ідеалом-антисистемою [5]. Крім того, ці типи існують у кожній культурі, її світі моди, але модний ідеал має у кожному конкретному випадку ту чи іншу домінуючу. Своєрідна ювенальність ідеалів моди полягає в тому, що ця домінуюча зберігає і репрезентує риси попередніх культур і систем моди. Вимір ідеалу в моді говорить і про саму синтетичну природу „модусів” — формотворчих структур моди.

Отже, роль моди в політичній сфері є досить мало дослідженою, що дозволяє говорити лише про постановку проблеми політичної моди та моди в політиці. Але, не дивлячись на це, можна говорити, що мода може розглядатись як феномен політичної культури та політичної естетики, будучи досить продуктивним концептом для аналізу політичної реальності.

В аспекті досліджень політичної культури концепт моди виявляється продуктивним для описання процесу формування стандартів, норм політичної поведінки, політичних цінностей і політичних стилів. Проблеми „модного зараження”, які актуальними стали в соціальних науках в епоху масового суспільства, актуальні і з точки зору сфери політики взагалі та політичної психології та політичної культури в конкретиці. Ця проблема в політичній науці постає як дослідження інституційного ізоморфізму в сучасному глобальному світі політики, зумовленого

тенденцією глобалізації та уніфікації моделей соціального та політичного менеджменту, що супроводжується демократично-ліберальною риторикою в рамках відповідного політичного дискурсу. Звичайно, не можна зводити зазначену тенденцію до категорії моди або втискати її в естетичну сферу, але саме концепція політичної моди стає достатньо евристичним аспектом дослідження політичних інститутів у контексті їхньої трансформації в силу їх „запозичення”, „копіювання”, „модельовання за наявними зразками”.

Проявляючи в першу чергу естетичні функції (ювеналізація, ідеалізація та інші), мода в силу своєї здатності проникати та швидко поширюватись у різних культурах стає сучасним регулятором соціальної поведінки в масовому аспекті, а також, проникаючи в політичну сферу, стає способом поширення політичних цінностей і формування відповідних політичних суджень, апелює до ірраціональних аспектів політичної свідомості, а також виступає об’єктом керованого впливу політичних суб’єктів з метою досягнення певних політичних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофман А. Новая теория моды и модного поведения. 3-е изд. / А.Б.Гофман. – СПб.: Питер, 2004. – 208с.
2. Robinson D. Style changes: cyclical, inexorable and foreseeable / D.Robinson // Harvard Business Review, 1975. – Vol. 53. – №6. – P.121-131.
3. Meyersohn R. Notes on a natural history of fads / R.Meyersohn, E.Katz // American Journal of Sociology, 1957. – Vol.LXII. – №6.
4. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса / Е.И.Шейгал. – М.: ИТДГК „Гнозис”. – 2004. – 326с.
5. Ткаченко Л. Феномен моди / Л.Ткаченко // Ю.Г. Легенький, Н.А. Левченко., Л.П. Ткаченко // XX век: проблемы художественной культуры. – К.: ГАЛПУ, 1998. – С. 138-154.